

Danuta Zawadzka

Zakład Finansów, Instytut Ekonomii i Zarządzania
Politechnika Koszalińska

Znaczenie zobowiązań krótkoterminowych w finansowaniu przedsiębiorstw w Polsce – analiza porównawcza według sekcji PKD

Wstęp

W świetle zapisów ustawy o rachunkowości zobowiązaniami krótkoterminowymi są zobowiązania z tytułu dostaw i usług, a także całość lub część pozostałych zobowiązań, które stają się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego¹. Można je klasyfikować według różnych kryteriów. Jedno z nich dzieli formy według źródeł powstawania zobowiązań, na pozyskiwane z rynku towarów i usług, z rynku finansowego, a także zobowiązania publiczno-prawne i zobowiązania wobec pracowników. Do pierwszego źródła zaliczyć należy kredyt handlowy (kredyt dostawcy i kredyt odbiorcy), do kolejnego z wymienionych: pożyczki i kredyty bankowe, zobowiązania wekslowe, emisję papierów dłużnych, faktoring. Krótkookresowe finansowanie jest korzystne dla przedsiębiorstwa z wielu względów, między innymi niższego kosztu pozyskania, większej elastyczności i łatwiejszej dostępności [Piotrowska 1998, s. 85]. Główną wadą jest wysokie ryzyko, w porównaniu ze źródłami długoterminowego finansowania. Dotyczy ono między innymi ryzyka zmiany stopy procentowej, ryzyka płynności finansowej związanego z brakiem możliwości spłaty zadłużenia w terminie zapadalności oraz ryzykiem z tytułu braku możliwości odnowienia zobowiązania. Z badań prezentowanych w literaturze wynika, iż struktura źródeł finansowania w dużym stopniu zależy od branży przedsiębiorstwa. J. Kubiak zauważa, iż wpływ na strukturę źródeł krótkoterminowego finansowania mają między innymi: zwyczaje handlowe (charakterystyczne dla danych branż), pozycja w cyklu dystrybucyjnym dóbr i usług, stopień konkurencji, przedmiot obrotu, wielkość i struktura aktywów, zarządzanie kapitałem obrotowym netto. Branża różnicuje swobodę finansowania krótkoterminowego oraz warunki zaciągania zobowiązań [Kubiak, 2005, s. 22–24].

¹Art. 3 ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., DzU z 1994 r. Nr 121 z późn. zm.

Celem opracowania jest ocena znaczenia zobowiązań krótkoterminowych w finansowaniu przedsiębiorstw w Polsce. Postawiono tezę, iż jest ono zmienne i w dużym stopniu uzależnione od specyfiki branżowej przedsiębiorstw. Artykuł uzupełnia piśmiennictwo w zakresie omawianego tematu. Jest fragmentem szerszych badań dotyczących źródeł finansowania krótkoterminowego przedsiębiorstw w Polsce. Prezentuje weryfikację empiryczną opartą na danych źródłowych GUS w latach 1998–2007. Dane statystyczne obejmują wyniki finansowe przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. Zobowiązania krótkoterminowe podmiotów zostały zaprezentowane według rodzajów działalności w układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 2004 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności². Badaniem zostały objęte przedsiębiorstwa z sekcji: Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (sekcja A), Rybołówstwo i rybactwo (sekcja B), Przemysł (sekcje C, D i E), Budownictwo (sekcja F), Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (sekcja G), Hotele i restauracje (sekcja H), Transport, gospodarka magazynowa i łączność (sekcja I), Pośrednictwo finansowe (sekcja J), Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (sekcja K), Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne (sekcja L)³, Edukacja (sekcja M), Ochrona zdrowia (sekcja N), Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna (sekcja O). Badaniem nie zostały objęte podmioty: w sekcji A – indywidualne gospodarstwa rolne, w sekcji J – prowadzące działalność bankową, ubezpieczeniową, maklerską, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, towarzystwa funduszy inwestycyjnych i fundusze inwestycyjne, powszechne towarzystwa emerytalne i otwarte fundusze emerytalne, narodowe fundusze inwestycyjne, w sekcji M – szkolnictwo wyższe, w sekcji O – organizacje członkowskie, w sekcji N – samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, oraz sekcje P (gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników) i Q (organizacje i zespoły

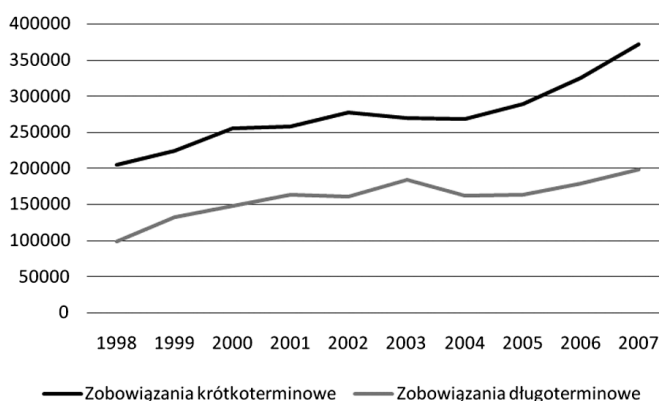
²DzU z 2004 r. Nr 33, poz. 289 z późn. zm. Z dniem 1 stycznia 2008 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności zmieniające dotychczasową klasyfikację. Od tego dnia wpis podmiotów podejmujących działalność do Ewidencji Działalności Gospodarczej, Krajowego Rejestru Sądowego oraz Krajowej Ewidencji Podmiotów następuje według PKD 2007. Klasyfikacja przedsiębiorstw zawarta w pracy dotyczy sytuacji prawnej na czas przeprowadzania badań, zatem przed dniem wejścia w życie wyżej wymienionego rozporządzenia.

³Z sekcji L jedynie podmioty realizujące działalność pomocniczą na rzecz administracji publicznej.

eksterytorialne). Badaniem, stosownie do sprawozdawczości GUS, nie została również objęta działalność prowadzona przez: fundacje, fundusze, kościoły, stowarzyszenia, organizacje społeczne, partie polityczne, związki zawodowe, organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowy, przedstawicielstwa zagraniczne, wspólnoty mieszkaniowe.

Zobowiązania krótkoterminowe w finansowaniu przedsiębiorstw w Polsce

Wartość zobowiązań przedsiębiorstw, według terminów wymagalności, w okresie 1998–2007 przedstawiono na wykresie 1.

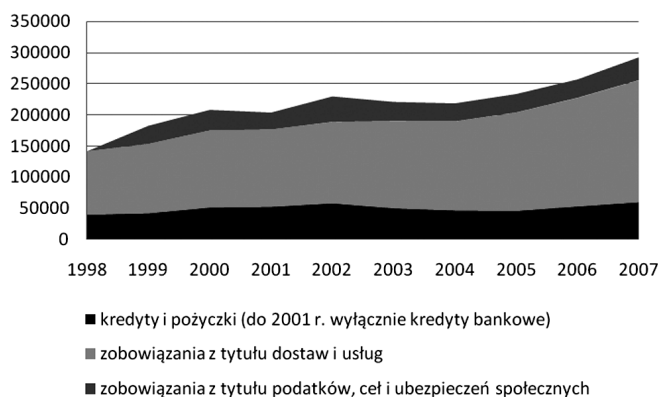
Wykres 1

Wartość zobowiązań przedsiębiorstw w Polsce w latach 1998–2007 [mln PLN]

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS.

W latach 1998–2007 zdecydowanie większe znaczenie w strukturze źródeł finansowania obcego odgrywały zobowiązania krótkoterminowe. Ich wielkość, według źródeł powstawania, zaprezentowano na wykresie 2.

Dominująca rola zobowiązań krótkoterminowych wynika przede wszystkim z powszechnego wykorzystania kredytu kupieckiego w obrocie gospodarczym. Znaczenie tego źródła finansowania stale rośnie (tab. 1). Najmniejszy wpływ na wartość zobowiązań krótkoterminowych mają zobowiązania publiczno-prawne. Sterowanie ich wielkością jest możliwe, ale tylko w granicach prawnie ustalonych, dotyczących głównie terminów ich realizacji.

Wykres 2

Zobowiązania krótkoterminowe przedsiębiorstw w Polsce w latach 1998–2007 [mln PLN]

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS.

Tabela 1

Dynamika zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999–2007 (rok poprzedni = 100%)

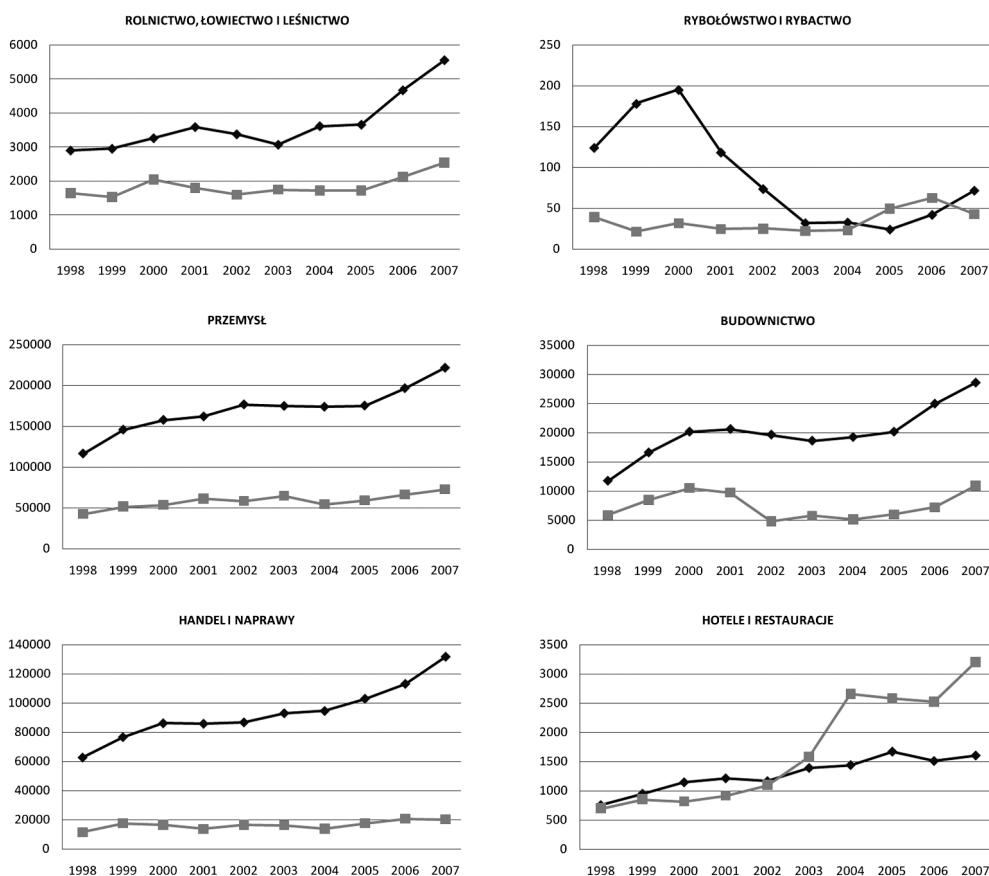
Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zobowiązania krótkoterminowe ogółem	110	113	101	107	97	100	108	112	114
Kredyty i pożyczki (do 2001 r. wyłącznie kredyty bankowe)	106	121	102	111	86	93	99	115	113
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług	109	111	100	105	107	102	110	110	112
Zobowiązania z tytułu podatków, cel i ubezpieczeń społecznych	100	113	82	150	75	94	102	100	124

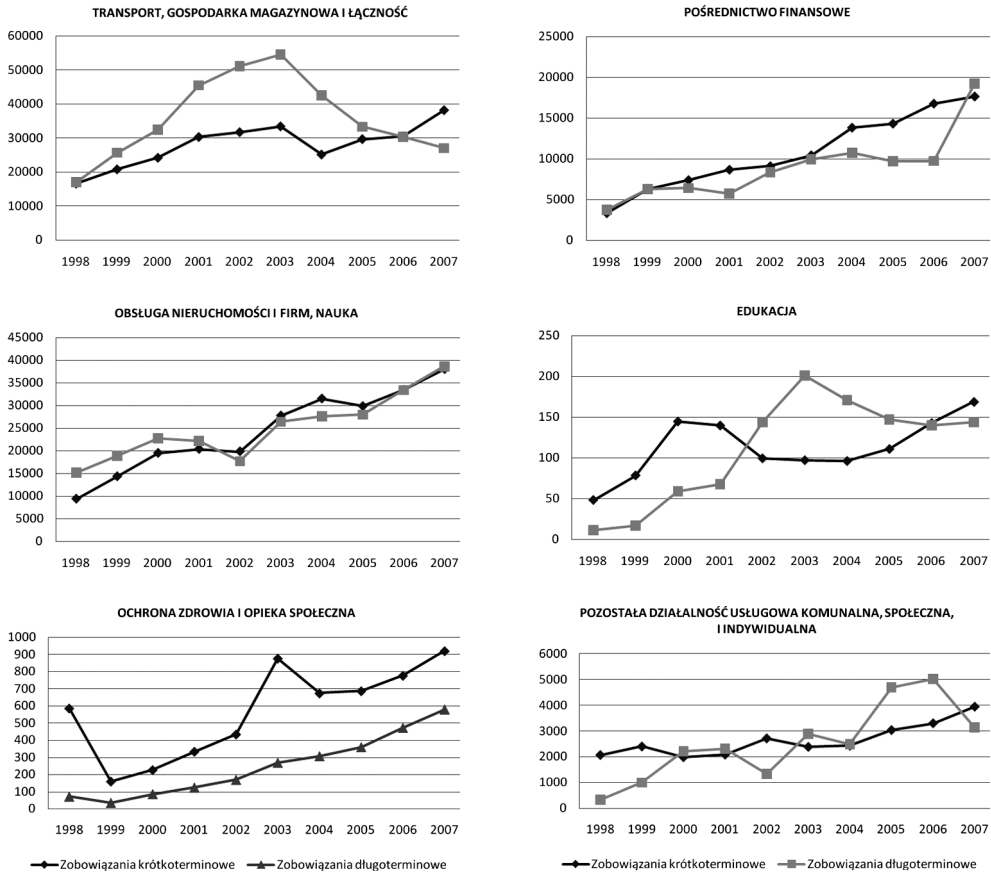
Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS.

Dynamika źródeł krótkoterminowego finansowania jest zróżnicowana. Spadek ich łącznej wartości, w stosunku do poprzedniego okresu badawczego, nastąpił w 2003 r. Poza zobowiązaniami z tytułu wykorzystanego kredytu kupieckiego, ujemną dynamikę odnotowały wszystkie rodzaje zobowiązań krótkoterminowych w tym okresie. Po 2005 r. zauważalna jest tendencja wzrostowa źródeł bieżącego finansowania przedsiębiorstw. Najwyższą dynamiką cechowały się zobowiązania publiczno-prawne.

Zobowiązania przedsiębiorstw w Polsce według terminu wymagalności – w ujęciu sekcji PKD

Struktura wiekowa zobowiązań zależy od wielu czynników. Na relację zadłużenia krótkoterminowego do zobowiązań długoterminowych, jak zauważono wcześniej, istotny wpływ wywierają między innymi: dostępność źródeł finansowania (która zależy w dużym stopniu od wielkości przedsiębiorstwa), rodzaj działalności (branża przedsiębiorstwa), struktura aktywów oraz strategie zarządzania kapitałem obrotowym. W kolejnym etapie badań zaprezentowano wartość zobowiązań przedsiębiorstw w Polsce z uwzględnieniem kryteriów: terminu wymagalności oraz przynależności do sekcji PKD (wykres 3).

Wykres 3

Wartość zobowiązań przedsiębiorstw w Polsce według sekcji PKD w latach 1998–2007 [mln PLN]

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS.

Zdecydowana większość analizowanych działów gospodarki charakteryzowała się przewagą zobowiązań krótkoterminowych nad długoterminowymi w badanym okresie. Odwrotna relacja cechuje: Rybołówstwo i rybactwo w latach 2005–2006; Hotele i restauracje w latach 1998–2002; Transport, Gospodarkę magazynową i Łączność w okresie 1998–2005, Pośrednictwo finansowe (1998, 1999 – nieznacznie, 2007), Obsługę nieruchomości i firm, Naukę (1999–2001, 2006–2007), Edukację w latach 2002–2005, Pozostałą działalność usługową komunalną, społeczną i indywidualną – w całym okresie badawczym poza latami 2002 i 2007. Wyższa wartość zobowiązań długoterminowych, w porównaniu z finansowaniem krótkoterminowym, wynika między innymi z konieczności ponoszenia określonych (wyższych) nakładów inwestycyjnych w wymienionych

działach gospodarki. Na przykład sytuacja w Rybołówstwie i rybactwie wskazuje na zmniejszającą się wartość finansowania obcego do 2004 r., po czym następuje wzrost, szczególnie w obszarze zobowiązań długoterminowych, obejmujący dwa kolejne lata. Wejście Polski do Unii Europejskiej wymusiło na przedsiębiorstwach rybołówstwa i rybactwa konieczność dostosowania się do wymogów sanitarnych oraz odnowienia floty połowowej. Zostało to sfinansowane kapitałami stałymi. Analizując sytuację w sekcji Budownictwo, należy podkreślić, iż okresem przełomowym w latach objętych badaniem był 2004 r., w którym to nastąpił ponowny wzrost nakładów inwestycyjnych i po trzech latach spadku przychodów ze sprzedaży produkcji budowlano-montażowej zanotowano przyspieszenie tempa wzrostu w tym sektorze [Łach 2008, s. 574]. Ma to odzwierciedlenie w źródłach finansowania, które po tym okresie zdecydowanie wzrastają. Sekcja Pośrednictwo finansowe wykorzystuje głównie finansowanie długoterminowe. Jest to konsekwencją specyfiki działalności i konieczności mobilizowania kapitału na długie okresy.

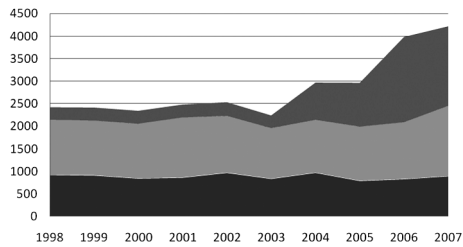
Należy zauważyć, iż przedsiębiorstwa produkcyjne, z uwagi na dłuższy okres konwersji gotówki, w porównaniu z przedsiębiorstwami handlowymi, ze względów bezpieczeństwa, muszą zapewnić więcej finansowania długoterminowego [Janeta 2009, s. 365]. Badania zasadniczo potwierdzają tę zależność (prezentowane ujęcie przedsiębiorstw według sekcji PKD nie dzieli podmiotów na produkcyjne, handlowe i usługowe).

Zobowiązania krótkoterminowe przedsiębiorstw według rodzajów – w ujęciu sekcji PKD

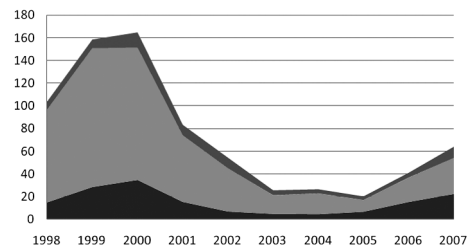
W dalszej części badań zaprezentowano wartość zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstw w Polsce z uwzględnieniem kryteriów: charakteru zobowiązania oraz przynależności do sekcji PKD (wykres 4).

Wartość zobowiązań krótkoterminowych zdominowana jest przez kredyt kupiecki. W największym stopniu odroczonymi płatnościami finansują się przedsiębiorstwa działające w obszarach Handel i naprawy oraz Budownictwo. Podmioty te bazują głównie na finansowaniu przez dostawców. Relatywnie niski udział tego źródła finansowania występuje w Ochronie zdrowia i opiece społecznej. Wyjątek stanowi Pośrednictwo finansowe, które w krótkim okresie wykorzystuje kredyty i pożyczki bankowe. Jest to uzasadnione specyfiką działalności. Na uwagę zasługuje fakt relatywnie niskiego udziału kredytów bankowych w sekcji Budownictwo. Wiąże się to z dużym ryzykiem kredytowym (m.in. ryzykiem branży) związanym z finansowaniem podmiotów z tej sekcji. W Rolnictwie, ło-

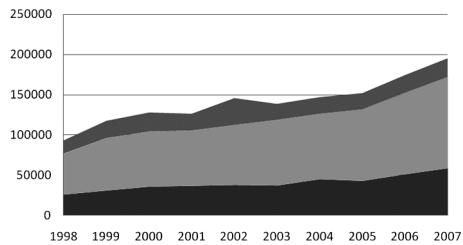
ROLNICTWO, ŁOWIECTWO I LEŚNICTWO

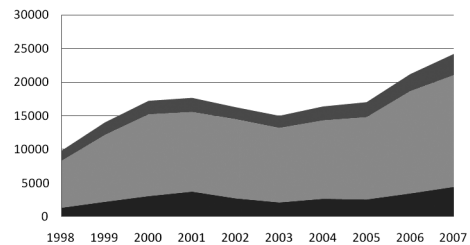
RYBOLÓWSTWO I ŁOWIECTWO

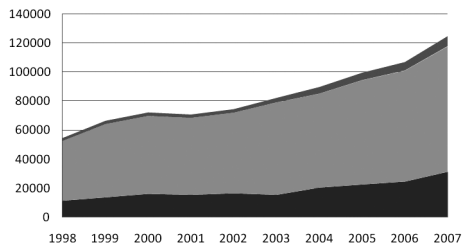
PRZEMYSŁ

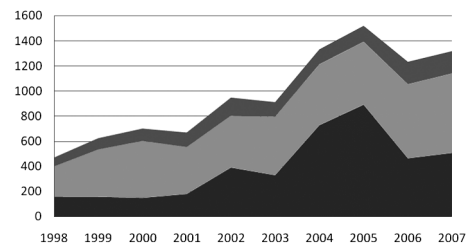
BUDOWNICTWO

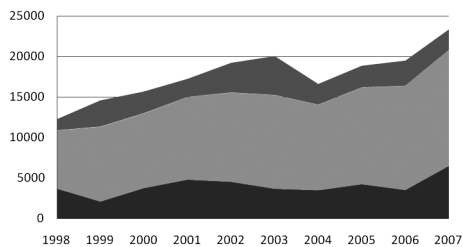
HANDEL I NAPRAWY

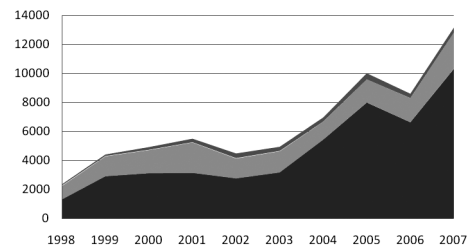
HOTELE I RESTAURACJE

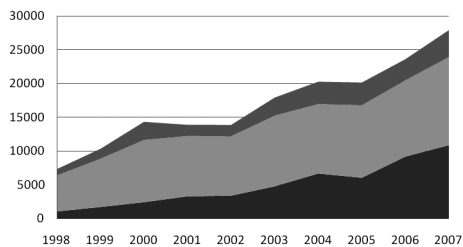
TRANSPORT, GOSPODARKA MAGAZYNOWA I ŁĄCZNOŚĆ

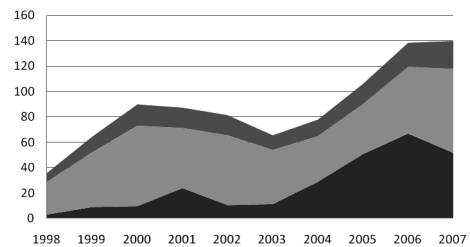
POŚREDNICTWO FINANSOWE

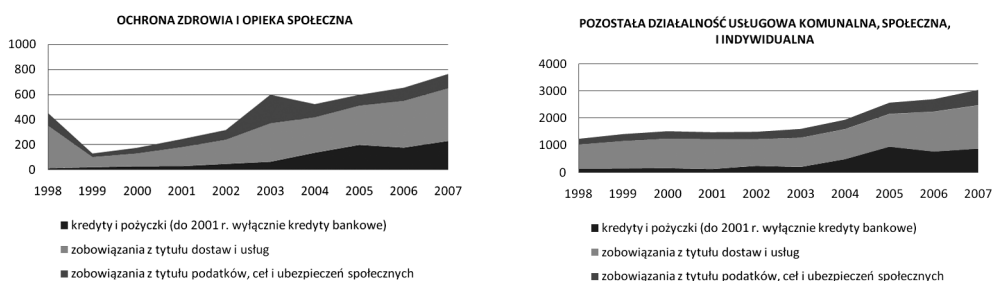

OBŚLUGA NIERUCHOMOŚCI I FIRM, NAUKA

EDUKACJA

Wykres 3

Struktura zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstw w Polsce według sekcji PKD w latach 1998–2007

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS.

wiektwie i leśnictwie zauważa się wzrost znaczenia zobowiązań publiczno-prawnych. Jest to konsekwencją objęcia rolnictwa systemem podatku VAT. Ten rodzaj zobowiązań, poza wspomnianym działem gospodarki, ma najmniejsze znaczenie w strukturze zobowiązań krótkoterminowych w analizowanych sekcjach.

Zakończenie

Zaprezentowana w opracowaniu analiza umożliwiła pozytywną weryfikację postawionej tezy, iż znaczenie zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstw w Polsce jest zmienne i w dużym stopniu uzależnione od specyfiki branżowej. Przeprowadzone badania, mające charakter wstępnych studiów, wykazały, iż wartość zobowiązań przedsiębiorstw według terminu ich wymagalności zdeteminowana jest charakterem działalności podmiotów (branży), która odzwierciedla się w strukturze aktywów, a także konkretnej sytuacji rynkowej (koniunktury). Struktura zobowiązań krótkoterminowych wskazuje na dominujące znaczenie zobowiązań z tytułu dostaw i usług. Jest to uzasadnione między innymi dostępnością i elastycznością tego źródła finansowania.

Literatura

- PIOTROWSKA M.: *Finanse spółek. Krótkoterminowe decyzje finansowe*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 85.
- KUBIAK J.: *Hierarchia źródeł krótkoterminowego finansowania przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005, s. 10.
- ŁACH K.: *Sytuacja finansowa przedsiębiorstw budowlanych w Polsce w latach 2004–2006 ze szczególnym uwzględnieniem spółek z udziałem skarbu państwa*. [w:] Kołosow-

ska B. (red.) *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju finansów przedsiębiorstw i ubezpieczeń*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2008, s. 574.

JANETA A., *Wpływ czynników branżowych na płynność finansową przedsiębiorstwa*. [w:] Bernaś B. (red.), *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu Nr 48, Wrocław 2009, s. 365.

The importance of current liabilities in financing businesses in Poland – a comparative analysis according to the section in polish statistical classification of economic activities

Abstract

The aim of this paper is to assess the significance of current liabilities in financing businesses in Poland. The proposed thesis assumed that it is variable and highly dependent on the specificity of the sector in which the business operates. The article is a part of a broader study concerned the short-term financing sources of businesses in Poland. It presents the empirical verification based on the data from the Polish Central Statistical Office in 1998–2007. The statistical data include financial results of businesses keeping accounting books, in which the number of employees exceeds 9. Current liabilities of the companies were presented according to the types of activities based on the Polish Statistical Classification of Economic Activities.